

ПОРТФОЛІО-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ У ВНЗ

У статті розглядається портфоліо-технологія як особистісно орієнтована технологія навчання у ВНЗ; обґрунтовуються особливості тематичного портфоліо в контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: портфоліо-технологія, тематичне портфоліо, соціальна педагогіка.

В статье рассматривается портфоліо-технология как личностно ориентированная технология обучения в вузе; обосновываются особенности тематического портфоліо в контексте подготовки будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: портфоліо-технология, тематическое портфоліо, социальная педагогика.

The article discusses the technology portfolio as a student oriented technology training in universities, the topic features are grounded in the context of portfolio of social pedagogues of future.

Key words: technology portfolio, portfolio, social pedagogy.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасної освіти вищого навчального закладу є прагнення до створення нових освітніх технологій, орієнтованих на формування основних фахових компетенцій студента, його особистісний розвиток, самореалізацію, уміння ефективно взаємодіяти з іншими під час професійної діяльності. У цих умовах актуалізується проблема пошуку й реалізації особистісно орієнтованих освітніх технологій навчання, де стрижнем освітньої системи є особистість студента, забезпечення умов та спрямованість на підвищення активності й самостійності його як майбутнього фахівця. До таких технологій відноситься портфоліо-технологія.

Термін «портфоліо» – італійського походження, що в перекладі означає «папка з документами», «папка спеціаліста». В освіті портфоліо – це індивідуальний, персонально підібраний пакет матеріалів, що демонструють індивідуальні освітні результати студента; інформацію, яка характеризує способи аналізу й планування ним своєї освітньої діяльності [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід закордонних ВНЗ у впровадженні портфоліо як освітньої технології свідчить про визнання освітянською спільнотою значного його потенціалу (К. Вольф, М. Вонакотт, Д. Літл, А. Лоуренсен, С. Дж. Пейп та ін.) [6]. Підходи до визначення

портфоліо як педагогічної технології описані в роботах Л. Бараннікова, Н. Бідюк, Г. Набоки, Т. Новикової, М. Чошанова, І. Фільо та ін. [5]. У дослідженнях Г. Голуб, А. Прутченкова, М. Чошанова портфоліо визначається як форма цілеспрямованої систематизації, безперервної самооцінки, корекції результатів і досягнень студента. Як засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців портфоліо розглядає О. Лучанінова та ін. На її думку, застосування його як педагогічної технології в процесі підготовки майбутнього вчителя є ефективним інструментом професійної самореалізації студента [4].

Однак, не дивлячись на значний досвід застосування портфоліо-технології в навчальному процесі ВНЗ, у науковій літературі відсутня єдина думка щодо сутнісних характеристик та педагогічних умов використання різних видів портфоліо в системі підготовки студента до педагогічної діяльності. Тому **метою статті** є розкриття особливостей використання тематичного портфоліо в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теоретичних і практичних напрацювань у контексті дослідження портфоліо як освітньої технології свідчить, що існує досить широкий спектр визначень, які пояснюють і уточнюють термін «портфоліо студента». Із них вирізняються такі:

- антологія робіт студента, що демонструє його безпосередню участь в їх зборі, аналізі, самооцінці своєї діяльності;
- виставка досягнень із навчальної дисципліни за певний період часу;
- колекція робіт, що демонструє не лише навчальні результати студента, а й шлях набуття нових знань та умінь;
- спосіб оцінки індивідуальних досягнень студента в певний час його навчання;
- форма цілеспрямованої, систематичної й неперервної оцінки і самооцінки навчальних результатів студента [7].

Незважаючи на певні розбіжності в тлумаченнях, думки вчених сходяться в тому, що портфоліо – це спосіб фіксування, накопичення й оцінки індивідуальних досягнень студента за певний період його навчання, який спрямований на самостійне цілепокладання, планування, виконання й оцінку діяльності в індивідуальній роботі студента. Процес навчальної діяльності відповідно до цієї технології реалізується на основі самостійного визначення студентами мети й завдань, вибору ними методів і прийомів роботи з інформацією, спільній із викладачем розробці структури портфоліо, зміни ролі викладача в навчанні із ведучої на роль помічника, консультанта.

Різноманіття моделей портфоліо уможливорює різні підходи щодо їх класифікації. Зокрема С. Заїр-Бек та І. Загашев вирізняють такі види портфоліо: за сферою діяльності – освітні, професійні; за характером участі – індивідуальні, групові; за напрямом діяльності – практико орієнтовані, проблемно орієнтовані, проблемно-дослідницькі, тематичні тощо [3].

У цьому контексті тематичне портфоліо є вагомим засобом формування системи знань із певної дисципліни і розуміється як підбір матеріалів із різних

інформаційних джерел на певну тему. Як технологія навчання тематичне портфоліо виконує такі функції:

- освітньо-формуючу – сприяє отриманню нових знань, умінь (насамперед дослідницьких та умінь творчого осмислення інформації);
- діагностичну – дозволяє побачити рівень готовності до самостійної організації педагогічної діяльності (є засобом самооцінювання);
- мотиваційно-презентаційну – дозволяє студентові презентувати результати власного осмислення проблем теми, підвищує мотивацію до її вивчення;
- рефлексивну – надає студентам можливість набути вмінь саморефлексії [1].

Тематичне портфоліо із соціальної педагогіки є особливою формою звітності щодо самостійної роботи студентів з обраної теми (підбір теоретичних напрацювань, форм і методів практичної соціально-педагогічної діяльності в контексті проблем вибраної теми). Організація роботи над ним починається з перших днів вивчення курсу «Соціальна педагогіка». Після перших занять викладач знайомить студентів із методикою та етапами роботи над портфоліо:

I етап – вибір теми (тема обговорюється із однокласниками, викладачем); визначення структури портфоліо; ознайомлення із критеріями його оцінювання, термінами презентації матеріалів;

II етап – обґрунтування актуальності проблеми, особистісних мотивів її вибору (написання есе); визначення мети та завдань, які слід виконати під час роботи над портфоліо;

III етап – робота над наповненням розділів портфоліо, регулярні консультації із викладачем, обговорення процесу роботи із однокласниками тощо;

IV етап – оформлення матеріалів портфоліо (у вигляді спеціальних папок, картотек, файлової папки, електронного портфоліо тощо), які супроводжуються коротким рефлексивним коментарем до кожного із них. На цьому етапі відбувається перегляд і корекція обґрунтування актуальності обраної теми, складових структурно-логічних схем, доцільності підібраних матеріалів тощо;

V етап – взаємооцінювання: вибір експерта (викладач, однокласники тощо);

VI етап – презентація портфоліо;

VII етап – продовження роботи над поповненням розділів портфоліо.

Протягом навчання на II, III і IV курсах студенти продовжують роботу над розробкою та поповненням розділів тематичного портфоліо соціально-педагогічного змісту, зокрема і практичними дослідженнями під час проходження педагогічної практики. Його структура змінюється від курсу до курсу. На першому етапі роботи (II-III семестр) використовується проста побудова, кількість обов'язкових рубрик – не більше 10. Після засвоєння основних способів і механізмів роботи з портфоліо його структура ускладнюється – збільшується кількість розділів із варіативної частини, вони поділяються на рубрики. Варіативна частина портфоліо зорієнтована на

індивідуальну творчу пізнавальну активність студента і може бути доповнена розділами, які він запропонує сам.

Орієнтовні теми портфоліо:

1. Соціальний педагог у школі.
2. Технології соціально-педагогічної діяльності.
3. Соціально-педагогічна діяльність у кризові періоди життя особистості.
4. Субкультурне середовище як чинник соціалізації особистості.
5. Сім'я як провідний чинник соціалізації особистості.
6. Обдарованість як соціально-педагогічна проблема.
7. Девіантна поведінка дітей та молоді як форма соціальної дезадаптації.
8. Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності.
9. Організація соціально-педагогічної роботи в дозвіллевих закладах.
10. Рекламно-інформаційні технології в соціально-педагогічній роботі.
11. Особливості соціально-педагогічної діяльності з дітьми девіантної поведінки.
12. Соціально-педагогічна робота із дітьми та молоддю, що мають обмежені функціональні можливості.
13. Соціально-педагогічна підтримка дітей групи ризику.
14. Соціальне виховання в школі.
15. Особливості соціалізації дітей у закладах інтернатного типу, дитячих будинках сімейного типу, дитячих притулках, прийомних сім'ях.

Тематичне портфоліо із соціальної педагогіки має обов'язкові розділи та ті, що можна опрацьовувати за вибором. Розділи портфоліо (обов'язкові):

1. Коротке теоретичне обґрунтування актуальності проблеми (есе), мета, завдання роботи над портфоліо.
2. Структурно-логічна схема теми.
3. Теоретичні напрацювання в контексті дослідження теми.
4. Методичні рекомендації щодо вирішення певних проблем, що стосуються теми.
5. Підбір форм і методів соціально-педагогічної роботи, діагностичного інструментарію в контексті обраної проблематики.
6. Глосарій основних понять, пов'язаних із темою.
7. Бібліографічний список книг і статей за обраною темою.
8. Список питань, що цікавлять студента й потребують подальшого вивчення.

9. Рефлексія (аналіз особистісних змін у процесі роботи над портфоліо).

Орієнтовна тематика варіативної частини портфоліо:

1. Підбір текстів, фотографій, малюнків тощо, які стосуються теми.
2. Аналіз висвітлення проблем, що стосуються теми, у ЗМІ.
3. Цитати відомих людей про проблеми, які підіймаються у роботі.
4. Самостійно розроблений зразок соціальної реклами в контексті теми, що досліджується.
5. Анотації на наукові публікації, що стосуються проблем теми.
6. Розділи, запропоновані студентами.

Пропоновані розділи орієнтовані насамперед не на механічний збір матеріалів з метою їх оцінки викладачем, а на організацію цілеспрямованого й систематичного осмислення студентом власної професійно-освітньої траєкторії в контексті вибраної теми, реалізацію різних видів діяльності (творчої, аналітичної, рефлексивної), розвиток дослідницьких умінь. Цьому допомагає й запропонована методика опрацювання зібраних матеріалів – «НСЕРТ». Робота над текстом проводиться за умови дотримання такого ходу розмірковування і їх графічного супроводу: «✓» – уже знаю, «+» – нове, «-» – думав інакше, «?» – є питання, роздуми, «!» – думка в подарунок.

Презентація портфоліо – демонстрація та коментарі самостійно підібраних матеріалів, що відображають особистісну позицію студента, процес відбору й аналізу поданих ним матеріалів, логіку мислення, культуру мовлення тощо. Перед презентацією портфоліо проводиться його самооцінка та взаємооцінювання.

Таблиця

Лист взаємооцінювання

Тема портфоліо _____

Автор _____

Я вважаю, що... (думка про портфоліо)	Особливо цікавими є розділи...
Виникли питання...	У той же час я б порадив (рекомендації, побажання)...

Роботу читав (ла) _____

Саме в процесі презентації портфоліо проявляється рівень саморефлексії (*reflection* – *відображення*) – розмірковування над проблемами, що досліджуються, на основі набутого досвіду, знаходження шляхів подальшого використання отриманих знань, критичного аналізу власної діяльності, виявлення своїх здобутків і недоліків тощо. Тому в структуру портфоліо обов'язково входить саморефлексія у вигляді есе, узагальнень, висновків, рекомендацій. Орієнтовна схема самооцінки портфоліо на основі рефлексії «Мої думки...»:

- Тема мого портфоліо...
- Я її обрав, тому що...
- У ході роботи над портфоліо я зрозумів, що...
- Мені подобається робота над такими розділами...
- Особливо мене зацікавили такі думки та проблеми, що виокремилися в ході роботи...
- Мені було важко працювати над такими розділами, адже...
- Мене зацікавили наступні питання, які я планую дослідити в майбутньому....
- Не працюватиму над такими розділами у зв'язку з ...

- Під час дослідження я (зрозумів, навчився, набув умінь, удосконалив, зацікавився)...

Викладач на основі ознайомлення з матеріалами розділів портфоліо оцінює його за такими критеріями:

- системність і наукова доцільність підбору матеріалів;
- структуризація матеріалів, логічність і лаконічність усіх письмових пояснень;
- цілісність, тематична завершеність поданих матеріалів;
- наявність обґрунтованих, доказових і самостійних суджень, висновків автора;
- особистісне бачення проблеми студентом;
- використання дослідницьких методів роботи (систематизація, аналіз, методика «ІНСЕРТ» тощо);
- актуальність підібраних матеріалів для подальшої професійної діяльності;
- оригінальність, творчий підхід, естетичність оформлення.

Викладена вище робота над створенням тематичного портфоліо є умовою успішного формування професійних компетенцій майбутнього соціального педагога, вона уможливує відстеження індивідуальної траєкторії його розвитку, динаміки особистісного зростання.

Ще однією відмінною особливістю портфоліо-технології є нове вирішення проблеми оцінювання досягнень студентів у ВНЗ. На думку В. Девісілова, педагогічна ідея навчального портфоліо як форми оцінювання уможливує зміщення акценту з того, що студент не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє, – з оцінки на самооцінку, що виводить студентів і викладача на принципово відмінну позицію в порівнянні із традиційним навчанням – студент стає суб'єктом власної діяльності [2]. Тому портфоліо-технологія формує нове розуміння самого процесу учіння і є перспективною формою надання індивідуальної спрямованості навчальним досягненням студента, що відповідає завданням професійної підготовки у ВНЗ, дозволяє доповнити результати традиційних форм контролю його освітніх здобутків.

Висновки. Отже, застосування портфоліо-технології в процесі професійної підготовки майбутнього соціального педагога як особистісно орієнтованої інноваційної технології уможливує розвиток якостей фахівця нової формації; створює умови, що сприяють підтримці та стимулюванню навчальної мотивації студента, розвитку саморефлексії та самооцінювання як складової його професійної компетенції; формує вміння організувати й управляти власною пізнавальною діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голуб Г. Б. Портфоліо в системі педагогічної діагностики / Г. Б. Голуб, О. В. Чуракова // Школьні технології. – 2005. – С. 181-195.
2. Девісілов В. А. Портфоліо і метод проектів як педагогічна технологія мотивації і особистісно орієнтованого навчання в вищій

школе / В. А. Девисилов // Высшее образование сегодня. – 2009. – № 2. – С. 29-34.

3. Загашев И. Критическое мышление: технология развития / И. Загашев, С. Заир-Бек. – СПб. : Альянс-Дельта. – 2003. – С. 264-279.

4. Лучанинова О. П. Особливості самопроєктування професійного розвитку майбутнього інженера-педагога [Електронний ресурс] / О. П. Лучанинова. – Режим доступу : <http://www.nbuu.gov.ua>. – Назва з екрана.

5. Новикова Т. «Портфолио» – новый и эффективный инструмент оценивания / Т. Новикова, Т. Пинская, А. Прутченков // Директор школы. – 2008. – № 2. – С. 32-35.

6. Пейп С. Дж. Учебные портфолио – новая форма контроля и оценки достижений учащихся / С. Дж. Пейп // Директор школы. – 2000. – № 1. – С. 75-82.

7. Сметанникова Н. Н. «Портфолио» как технология аутентичного оценивания / Н. Н. Сметанникова // Школьные технологии. – 2006. – № 6. – С. 160-168.

8. Семенов А. А. Портфолио как средство оценивания уровня подготовки выпускника педагогического вуза / А. А. Семенов // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 12. – С. 66-70.

Дата надходження до редакції: 14. 02. 2013 р.